

Najô ùczba

EDUKACYJNY DODÓWK DO „PÒMERANII”, NR 9 (121), LĚSTOPADNIK 2018

WĚDANIÉ ÛDĚTKÓWIONÉ
PRZEZ MINYSTRA BĚNOWĚCH
SPRÓW I ADMINISTRACJE

Mirostów Talewsczi

Scenarnik zajãców z historii regionu
dlô VII-VIII klasë (2 ùczbówé gòdzënë)

Co to znaczy bëc patriotã? Pòstac dr. Frãcészka Krãcczégò

Spòdłowi cël

Ûczëń zwëskiwò wiedzã ò Frãcëszkù Léonie Krãcczim i jegò dzejaniu, a téż pòdjimò refleksjã nad patriotycznyma pòstawama.

Szczegółowé céle

Ûczëń:

- zna je pòjãca: *Tatczëzna*, *patriocëzna*, *patriota*,
- zna je pòstac Frãcészka Krãcczégò,
- wskôzywò elementë patriotycznëch zachòwaniów i pòstawów,
- wié, co to je òrganicznò robòta,
- wié, że bëcé patriotã to nié leno zbrojnò biòtka, ale téż bëlnò nôùka, robòta, rzetelné pòstãpowanié i wëkònwanié òbrzëszków w òtniesenim do jinëch lëdzy i spòlëznë,
- rozmije robic i diskùtowac w karnie, pòdawac argumëntë i je ùdokazniwac.

Zamkłoscë planu wëchòwawczy robòtë

Sztòłtowanié patriotycznëch pòstawów i zachòwaniów sã w ùprocëmniënim do nôrodnëch symbolów, pòznanié i zrozumienié pòjãców: *patriota*, *patriocëzna*, *Tatczëzna*.

Zamkłoscë programù

- rozwij patriotycznëch pòstawów sparłãczonëch z nôrodnã tozsamòscã
- rozbùdzanié szacënkù i pòczëcò bùchë w ùprocëmniënim do ùróbkù ùszlëch pòkòlëniów
- zmòcniwanié historicznëch, kùlturowëch i nôrodnëch parłãków
- sztòłtowanié parłãczy z òjczëstim krajã i z regionã i téż òbëwatelsczì swiãdë

Metodë robòtë

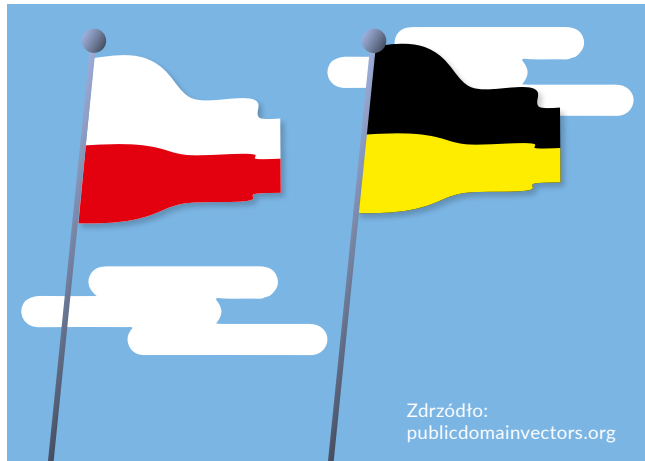
- robòta z tekstã
- robòta w internece
- bürzò mùsków

Fòrmë robòtë

- indywidualnò
- w karnach
- zbiërnò

Didakticznë pòmòce

- fragmentë artikleów ò Frãcëszkù Krãcczim w czãdnikù „Pomerania”
- stronë w internece tikajãcë sã Krãcczégò i òrganicznÿ robòtë
- ùczbòwnik do historii w klasie VII spòdleczny szkòtë
- fragment filmù „Patriotyzm” (https://www.youtube.com/watch?v=8UWOW_dwNfo, do 3:29)
- wiërzta Stanisława Bartëlëka pt. „Òjczëzna” (ùczbòwnik Danutë Pioch *Kaszëbë. Zemia i lëdze*, Gduńsk 2011, s. 10)
- boga papiora, klëj, mazaczi, farwny papiór, nożëczczì, òdjimk Krãcczégò

Zdrzòdło:
publicdomainvectors.org

CYG ŪCZBĚ

WSTĀPNY DZĚŁ

1. Szkólnoy witŏ sĀ z ūcniama i zapŏznŏwŏ jich z cĚłama a tĚmĀ zajĀcŏw.
2. Szkólnoy prosy jednĚgŏ ūcniĀ, bĚ przeczĚtŏł gŏsno wiĚrtĀ pt. „ŌjczĚzna”.

Stanisłŏw BartĚłěk

ŌjczĚzna

ŌjczĚzna – to wies i miasto
i pŏla, i drodŭi, i las,
i dodŏm rodzynny – to gniŏzdo,
gdze rodŭył sĀ kŏdŭi z nas.

ŌjczĚzna – to serca kĀtuszk,
gdze krew sĀ bŭrcłĚje i skwarzi,
i nen malinczi nŏrcĚczk,
gdze kŏdŭi swŏje ŭĚěc kŭcharzi.

WanoŭĀ lĚdze pŏ swiece,
gŏniĀ za bŭchĀ, bŏgactwĀ i sĤawĀ;
rŏwnak nŏłĚpi je temŭ,
chto serce, rozĚm i rĀce
z ŏjczĚstĀ zwiazŏł sprawĀ.

Ūcniowie pŏd czerĚnkĀ szkŏlnĚgŏ ŏpŏwiŏdajĀ ŏ TatczĚznie, dŏwajĀcĚ bŏczĚnk na zamkŏsc wiĚrtĚ. Szkŏlny prosy chĀtnĚch ūcniŏw ŏ przĚbŏczeniĚ nŏrodnĚch symbŏłŏw (gŏdŏ, fana, himn).

[Na przĚmiar: Stanisłŏw BartĚłěk gŏdŏ, ŭe ŌjczĚzna je naszim gniŏzdĀ, ŭe to je to wszĚtkŏ, co je kŏle nas – wies, miasto, pŏla, drodŭi, las; ŭe mŏmĚ mŏtĀ i wiŏlgĀ TatczĚznĀ, a nŏłĚpi, czej nasze ŭĚěc spartĀczimĚ z ŏjczĚstĀ sprawĀ].

3. Szkŏlny prosy ūcniŏw, cobĚ przez sztŏt namĚslĚłĚ sĀ i wĚmienilĚ swŏje spartĀczenia ze sĤowĀ TatczĚzna [np. TatczĚzna – Pŏlskŏ, krŏj, dodŏm, rodzĚzna, nŏrodnĚ symbŏle, miłota, patriocĚzna – miłota do TatczĚznĚ, mŏtŏ i wiŏlgŏ TatczĚzna, patriota – czŏłowiek, jaczi kŏchŏ swŏjĀ TatczĚznĀ i je dlŏ ni gŏtowi sĀ pŏswiĀcěc, lokalnŏ patriocĚzna).

Szkŏlny zapisywŏ te spartĀczenia na tŏflĚ.

4. Szkŏlny pŏdrechŏwiwŏ wĚpŏwiesĚĚ ūcniŏw i ūswiadniwŏ jima, ŭe rozmajitĚ mŏgĀ běc miarĚ patriocĚznĚ zanŏłĚzno ŏd czasŏw, w jaczych czŏłowiek ŭĚje, a ŏ patriocĚznie bĀdŭe gŏdka na dzysĚsi ūczbie.

ROZWIJNY DZĚŁ

5. Szkŏlny pŏkazywŏ ūcniŏm fragment filmŭ „Patriotyzm”, jaczi mŏ za zadaniĚ dac wiĚdzĀ, czym bĚta patriocĚzna dlŏ wczasnĚjszych pŏkŏleniŏw.

Pŏ projekcji filmŭ szkŏlny dzĚli ūcniŏw na karna i prosy, cobĚ przediskŭtowĚłĚ i wĚpisĚłĚ, co charakterizowaŏ patriotycznĀ pŏstawĀ w ūsŭłŏce [np. biŏtka ŏ wŏlnŏtĀ, gŏtŏwŏsc do ŏddaniŏ ŭĚěcŏ, pŏswiĀceniĚ, szacĚnk, miłota, ŏddaniĚ], a co charakterizĚje jĀ terŏ [np. celebrowaniĚ nŏrodnĚch swiĀtŏw, ŭtcĚwŏ robŏta, kibicowaniĚ pŏlsczim spŏrtowim zdrĚszĚnŏm, pŏczĚěcĚ jednosĚĚ z Pŏłŏchama, pŏszanowaniĚ nŏrodnĚch symbŏłŏw, tolerancjŏ, nŏŭka, ŭchŏwaniĚ tradycji, dbaniĚ ŏ strzodowiszczĚ, dbaniĚ ŏ mŏłĚ nŏrodnŏy pamiĀcĚ].

6. PŏstĀpno wskŏzŏny przez szkŏlnĚgŏ ūcziĚ ŏpŏwiŏdŏ ŏ ŏrganiczny robŏce jakno jedny z fŏrmŏw robŏtĚ dlŏ Pŏlszczi w czĀdze zŏbŏrŏw.
7. Szkŏlny wprowadŭdŏ ūcniŏw w nŏwŏzniĚszĀ tĚmĀ zajĀcŏw. Zapŏwiŏdŏ pŏstac FrĀcĚszka KrĀccĚgŏ. DowiĚmĚ sĀ, kim běł ten czŏłowiek i dlŏcŭe zasŭgiwŏ na miono patriotĚ i heroje. WŏznĚ, cobĚ szkŏlny przedstawił KrĀccĚgŏ jakŏ patrona 2018 Roku w KaszĚbskŏ-Pŏmŏrsczim Zrzeszenim.
8. Dwŏje ūcniŏw przedstŏwiŏ wczasni przĚrĚchto-wŏnĀ prezentacjĀ ŏ dr. FrĀcĚszkŭ KrĀcczim.
9. Szkŏlny dzĚli ūcniŏw na sztĚrĚ karna. PrzĚdzĚłŏ kŏdĚmŭ z karnŏw zadaniĀ spartĀczŏnĚ z pŏstacĀ FrĀcĚszka LĚŏna KrĀccĚgŏ. Ūcniowie przĚrĚchtowĀjĀ infŏrmacje do plakatu, na jaczim ŏstŏł nalepiŏny ŏdjimk KrĀccĚgŏ i na jaczim sĀ zapisŏnĚ datĚ jego ūrodŭenŏw i smierĚĚ.

I karno – TĚma: Edukacjŏ i warkŏwŏ robŏta F. KrĀccĚgŏ.

II karno – TĚma: SpŏłĚznŏwĚ dzejaniĚ w ŏbronie pŏlszczi i kaszĚbszczi kŭlturĚ.

III karno – TĚma: DzejaniĚ F. KrĀccĚgŏ na przĚłŏmanim lat 1918 /1919 w ŏbrĚmienim ŏdzwĚskiwaniŏ przez PŏlskĀ samŏstŏjnotĚ.

IV karno – TĚma: PŏlscĚ ŏdznaczenia za zasŭĚdzi dlŏ F. KrĀccĚgŏ i jego smierĚ z rĀkŏw miemiecczych faszistŏw.

10. Szkŏlny prosy ūcniŏw ŏ zaczĀcĚ robŏtĚ i przĚrĚchtowaniĚ hasŭwŏ do plakatu w ŏbrĚmienim swŏjich tĚmŏw. WszĚtcĚ infŏrmacje ŏ KrĀcczim majĀ sĀ nalezc na plakace, kŏle ŏdjimniĀcŏ.

Karno I

- ŏ F. KrĀcczi ūczył sĀ w KŏscĚrznie i w Chełmnie. SztudĚrowŏł prawŏ w BerlĚnie, Krŏlewcu i Heidelbergŭ. ZwĚskŏł stĀpiĚn doktora prawa.
- ŏ Robił w bankŏwŏscĚ w BerlĚnie i we Gduńskŭ.
- ŏ Direktŏr w pŏlsczim zbŏzŏwi firmie Handlowi Dodŏm i Kŏmisowi „Ceres”.
- ŏ W Wŏlnym Gardze Gduńskŭ běł direktorĀ gduńscĚgŏ ŏddĚłĤ Bankŭ Kwilecczi, Pŏtocczci i Ska z sedzbĀ w Pŏznaniu.
- ŏ Jakno jedurny Pŏłŏch běł nŏłĚznikĀ Nadzorczci RadŭŭŭnĚ emisyjnĚgŏ bankŭ WŏlnĚgŏ Gardu – Bank von Danzig.
- ŏ Běł nŏłĚznikĀ zarŭdu Gduńsczi Towŏrowi i DĚtkŏwi GełdĚ.

- Ból nôležnikã zarządu Zwiãzkù Pòlskich Kùpców i Przemészowców.
- Ból nôležnikã zarządu Gduńszci Geldë Wórtoscowëch Papierów i Dewiz.

Karno II

- Wëdówól regionalné, tj. kaszëbsczé pismiono „Gryf”.
- Założił Stowôrã Młodokaszëbów i miól tam fùnkcyjã kasërë.
- Reaktiwówól gniôzdo pòlszczi Gimnasticzny Stowôrë „Sokół” we Gduńskù (miól starã ò dzejanié stowôrë zgódné z prawã; nôležnikama „Sokòła” bëło téż wiele Kaszëbów).
- Redagówól czãdnik „Gazeta Gdańska”.
- Miól starã ò bûdowã Pòlszczégò Dodomù na Szëdlëcach (dzysdnia dzélnica Gduńska).
- Ból wespółzałożcã Szkółowi Macérzë we Gduńskù wspiérający pòlskã szkółowiznã.
- Ból prekùrsorã i opiekùnã gduńszczégò harcerstwa, kòmendantã gduńszczégò òkrãgù ZHP.
- Przënlógól do taczich kaszëbszczich òrganizacji, jak: Pòmòrszczé Bractwò w Toruniu czë ZMK „Stanica” i je wspiéról.
- Założił Stowôrã Drëchów Nòuczi i Kùnsztu we Gduńskù.
- Dëtkówò wspiéról sztuderów pòchòdajęcëch z kaszëbszczich rodzëznów.
- Ból jednym z kmòtrów sztandaru Sztudërszczi Kòrpòracji „Cassubia”.

Karno III

- Òd jeseni 1918 r., tj. w bürzlëwim czasie òdzwëskiwaniò samòstójnotë, aktywno włączil sã w twòrzenié lokalnégò òstrzòdka pòlszczi rządżëné. Robil w pòdkòmisariacie Nóczelny Lédowi Radzëznë we Gduńskù.
- W czasie wjòlgòpòlszczégò pòwstaniò bëł przëdnicã Wjòskowi Òrganizacji „Pòmòrzé”.
- Wespółtwòrził Tajemną Wjòskowã Òrganizacjã Pòmòrzò.
- Czerowól przërëchtowaniama do ewentualnégò wëbùchniãcò pòwstaniò w Zòpadnëch Prësach (Gduńszczé Pòmòrzé).

Karno IV

- Za swjòje zasłëdzi dlò pòlszczi sprawë dostól òd pòlszczégò państwa wielné wëprzednienia i òderë: Kawalerszczi Krziz Òderu Pòlonia Restituta, Òder Virtuti Militari, Złoti Krziz Zasłëdzi.
- Jegò dzejanié i zaangażowanié w pòlszczé sprawë bëło zmerkóné przez miemiecczich faszistów. 1 sëwnika 1939 r. òstól arestowóny we Gduńskù. Pòzni bëł wsadzony do KL Stutthof. Òstól rozstrzëlony 11 stëcznika abò 22 strëmiannika 1940 r. w karnie 22 bëlnëch dzejarzów gduńszci Pòlonii.

- W 1947 r. jegò cało òstało ekshùmowóné i pòchòwóné na smãtòrzu na Zaspie we Gduńskù.
- Je patronã jedny z szasëjów w Gdańskù-Òlëwie.

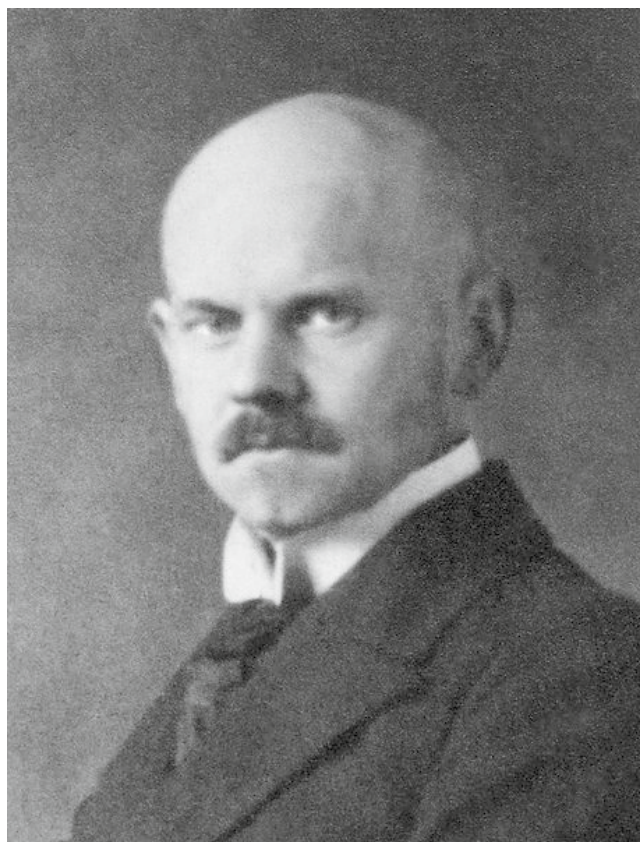
11. Szkólny òceniwò robòtã ùczniów i pòdrechòwujë efektë zajãców.

Gòdò na przëmiar tak: *Frãczszk Krãcczi to przëktòd patriotë kòchajcégò swjòjã wiòlgã i mòtã Tatczëznã. Ból Kaszëbã i kaszëbsczé sprawë wiedzno nalaztë plac w jegò sercu a dzejanim. Pòkazywól, że miłota do swjòji mòti Tatczëznë je apartno wòznò, cobë rozmiac kòchac swjòjã wiòlgã Òjczëznã. Zaangażowóny w òbronã pòlskòscë w przësczim zòbòrze i WM Gduńskù, prowadzył dzejanié w òbrëmieniém òrganiczny robòtë, czëlë bez rozlëwaniò krëwi. Nie wëstrzëgòt sã równak przërëchtowaniów do zbrojny biòtci. W bürzlëwim czasie pò zakùńczeniu I swiatowi wjòjnë, na jeseni 1918 r., zaangażowól sã w twòrzenié lokalnëch òstrzòdków pòlszczi rządżëné.*

Dzysò, w rokù òdzwëskaniò przez Pòlskã samòstójnotë, Frãczszk Krãcczi je patronã rokù w Kaszëbskò-Pòmòrszczim Zrzeszeniém.

To przëktòd pòlszczégò i kaszëbszczégò patriotë – człowieka, jaczégò szlachã wòrt je jic.

Tłòmaczëła: Hana Makùròt-Snuzik

Dr Frãcyszcz Krãcczi Zdrzòdło: gedanopedia.pl/gdansk/?title=KREĆCI_FRANCISZEK_LEON

Pŭstŏ noc - pŏtniŏ zěcŏ

Zdrzŏdtko:
publicdomainvectors.org

Jak przez baro g3st3 dŏk3 pami3tkŏm swŏj pierszi ũdzĚł w pŭsti nocĚ. Běło to pŏ smiercĚ ũja. Jŏ miŏł tedĚ le-dwie ōsmĚ czĚ dzewi3c lat. Pami3tkŏm, Œe jesmĚ spi-3welĚ wiele piesniŏw a mŏdlĚlĚ s3 na rŏzańcu i Œe z czas3 zacc3żŏ mie s3 dŭżěc i jŏ chcŏł wracac nazŏd dodŏm. Pami3tkŏm tĚż fragmentĚ piesni, cygn3cy s3 w nieskuńczonosc. Pŏsobic3 wĚspiěwiwŏnĚ sztrŏfczi běłĚ sŏwama ōddz3kŏwaniŏ s3 ũmarłěgŏ z lědzama, rodzězn3, bratama i sostrama, s3sadama, ale tĚż ze zwierz3tama, zachama i placama.

Przěwŏłŏny wězi fakt miŏł mŏł ju dosc dŏwno. Przěbŏcziwŏ mie s3 niĚ leno z leżnoscĚ pisaniŏ tegŏ tekstu, ale cz3scy. Jŏ nie běł tedĚ jesz tegŏ swi3dny, le pŏ latach ũznŏwŏm to za mŏje pierszĚ doswiŏdczeniĚ sparł3czonĚ ze smierc3. TaczĚ, chtěrno miaŏ wiŏldzi cěsk na to, jaczi ōbrŏz smiercĚ wětwŏrził s3 w mŏji wěŏbrazni. Wěŏbrazniŏ i wěczěcĚ ny těmĚ mŏże nama wiele rzec w rozmajitĚch jeleżnoscach zěcŏ. Nawetka nie wiěmĚ, jak baro wpliwŏ na naj3 wrzěwŏt3 i ōtemkŏosc na lědzy i Bŏga. Doswiŏdczenia zěcŏ i smiercĚ twŏrz3, to, kim mĚ jesmĚ.

Jak wiele Kaszěbŏw pŏchŏdŏm z rodzěznĚ, gdzie wiara i kaszěbskŏ tradicjŏ swŏje kŏrzenie maj3 w niepami3tnĚch czasach. Gdzie s3 zěwŏtnym i nierozzerwalnym dzěl3 kŏdzěgŏ sztŏtu zěcŏ, ōrtu měszlěniŏ i wartoscowaniŏ. Przě leżnoscĚ ũrocżěznĚ Wszětczych Swi3tĚch i Dnia Zŏděszněgŏ zatrzymiwŏmĚ s3 barzi i przě najich gro-bach, i przě těmie smiercĚ. BrěkŭjemĚ tegŏ, cobĚ lepi zrozuměc zěcĚ i barzi je dowŏrtniwac. BrěkŭjemĚ tegŏ, cobĚ s3 pŏtkac, pŏgadac i pŏwspŏminac.

Wŏrt je na gwěs pŏdsztrěchn3c, Œe Kaszěbi pami3taj3 ō ũmarłĚch niĚ leno przě leżnoscĚ pŏgrzebŭ i w ne ũrocżěstĚ dni, chtěrne s3 przed nama, ale wiedno. Co-lemaŏ chŏdz3 na sm3tkŏr, dbaj3 ō nŏgrŏbczi. Mŏdl3 s3 i dŏwaj3 na msz3 za swŏjich ũmarłĚch. Doswiŏd-czeniĚ pŏdpŏwiŏdŏ mie, Œe nie je to blŏs przěn3ceniĚ abŏ zjiscywaniĚ tradicji. Ze swŏjěgŏ zěcŏ i wěchŏwaniŏ a děszpasturszczěgŏ doswiŏdczeniŏ jŏ wěrobił w se przeswiŏdczeniĚ, Œe chŏdzy ō cos wicy. Ő cos gŏłbŏk wpisŏněgŏ w zamkŏtosc codniowŏscĚ. Ő ōdpŏwiěsc na nŏgt3bi zalěgaj3cĚ pětaniĚ ō znaczněk zěcŏ i jegŏ cěł. Ő to, Œe naj czas niĚ leno pěniĚ, ale Œe pěniĚ za czims i do Kŏgŏs.

Őkrŏm przěwŏłŏněgŏ na zŏcz3tkŭ doswiŏdczeniŏ przě-zěwaniŏ pŭsti nocĚ pŏ smiercĚ ũja, jŏ jesz czile razĚ brŏł ũdzĚł w nym snŏzim ōbrz3dce. Nŏbarzi swi3dno ju jak-no kapłŏn z mŏlim doswiŏdczenim. Mŏje doznania za kŏzdim raz3 szlachŭj3 za sob3. Pŭstŏ noc, ōddz3kŏwaniĚ s3 z ũmarłim w slědnĚch gŏdzěnach przed pŏgrzebanim doczasněgŏ caŏ ni maj3 w se trěchlěnĚ, pŭstěgŏ żalu

i pětaniŏ, co to mdze i jak zěc? Prawie procěmno, je to leżnosc, cobĚ pŏdz3kŏwac za darěnk zěcŏ i spŏlěznĚ, w jaczi s3 to dzeje. To sztŏt doswiŏdczeniŏ redotĚ przěnŏleżnotĚ do rodzěznĚ i do s3sadŏw, chtěrny naju ōbkr3żiwaj3 na co dzěrĚ. To tĚż leżnosc, cobĚ s3 kŭ resz-ce zatrzěmac i nie měslěc ō těs3cu sprawach, leno ō tim, co nŏwŏzniěszĚ. Őddz3kŏwaniĚ s3 z ũmarłim nie je zdrzenim w stron3 smiercĚ, ale pŏdsztrěchiwŏ wŏrtnŏt3 i gŏłbi3 zěcŏ. Pŏkŏzywŏ, Œe nimŏ żalu pŏ strace mŏzemĚ běc rŏd, bŏ to niĚ kuńc, bŏ pŏtkŏmĚ s3 wszětcĚ w nie-bie. Spŏlězna blěszczich zěj3cěch kŏł mie, pŏspŏlnota z ũmarłima, lědzama, chtěrny ōdeszěł przed nama, to zapŏwiěsc wiŏldzi spŏlěznĚ swi3tĚch w niebie. ũdzĚł w zěcym i w smiercĚ je nŏtěrny i ōdwiěczny.

Pŏprzědnŏ měsla je dlŏ mie klucz3 dlŏ rozmieniŏ smier-cĚ w kŭlturze i pŏmidzĚ codniowima zaj3cama Kaszěbŏw. Na gwěs nie je to ani dogmat, ani absolut, a rěchli wěchŏděnk děgŃszĚ ōbserwacji i przězěcŏw. Kaszěbi przěziwaj3 smierc na ōrt czěsto chrzěscějańsczi. Nie chc3 rzeknac, Œe je z nima wiedno, ale colaŏ ō ni měszl3 jakno ō nŏtěrny m dzělu zěcŏ. Ő kuńcu, chtěren mŭszi s3 stac, bŏ taczĚ je zěcĚ. Ő wědarzenim, przed chtěrny m dŏ s3 ũcekn3c, bŏ spadnie na kŏdzěgŏ. Na gwěs nie znaczĚ to, Œe zějemĚ, jid3cĚ w stron3 smier-cĚ. Prawie procěmno. ZějemĚ, jid3cĚ w stron3 zěcŏ. Taczěgŏ, jacĚ mdze lepszĚ, nieskuńczonĚ, szczěstělwě, bez smŭtkŏw i żalŏw. Taczěgŏ, jacĚ dŏ nama znŏwŭ leżnosc běc z tima, chtěrnĚch jesmĚ stracělĚ.

To, jak pŏdchŏdŏmĚ do smiercĚ, pŏkŏzywŏ, jak ōbchŏdŏmĚ s3 z zěcym. Snŏzosc ũrocżěznĚ Wszětczych Swi3tĚch, cězba na sm3tkŏrzech i na drogach to dokŏz na to, Œe dzeje s3 cos znacj3cěgŏ i pŏwŏzněgŏ. Szacěnk do ũmarłĚch ũtrwaliwŏ i sztŏtěje szacěnk do zěcŏ. Chto běle jak pŏdchŏdŏ do smiercĚ i pŏgrzebŏwěch tradicjŏw, pewno tĚż běle jak b3dze pŏdchŏdŏł do szacěnkŭ dlŏ zěcŏ i lědzy. Jeżě rozmieě z szacěnk3 ōddz3kŏwiwac s3 z ũmarłima, jeżě przěnŏleżno mŏmĚ star3 ō gro-bě i pami3c ō ũmarłĚch, to jesmĚ na stosowny drodze zěcŏ. Wŏrt je to dozerac i ũczěc dzěcĚ, mŏdzězn3, do-zdrzeniałěch, Œe je to wŏznĚ i pŏtrżěbnĚ, Œe ōd tegŏ zanŏlěgŏ przěiŏdnota.

Pŏgrzebŏwě ōbrz3dĚ, rodzěznŏwě tradicje, ōběczajě ōddz3kŏwiwaniŏ s3 z ũmarłima, szacěnk do smier-cĚ i mŏlu pŏgrzebaniŏ pŏmŏgaj3 nama ũchŏwac kŏrzenie. W kaszěbszczi tradicji kŏrzenie, rodzězna i mŏł pŏchŏdaniŏ maj3 miar3 swi3tkŏscĚ. Intujicyjno rozmieje-mĚ, Œe bez nich ni mŏmĚ tozsamŏscĚ i wŏrtnŏtĚ. Bez nich ni mŏmĚ przěiŏdnŏtĚ. Szacěnk do smiercĚ, jaczi jŏ wěniŏsł z dodomŭ i doběł, ōddz3kŏwŭj3cĚ s3 z ũmarłima, ni mŏ w se przěrŏzaj3cěgŏ strachŭ wiŏldzi niewiadomi, ale

pokój, chtëren niese nõdzejã. Nõdzejã, jakõ nié leno ùmòcniwõ szacènk do ùmarłèch, ale gòdõ, że ò mie téz chtos bãdże pamiãtõł. Że nie òstõnã pòrzecony i zabòczony, ale mdã żył w wiecznoscë i pamiãcë blëszczich. Że z codniowégò zëcõ wpòdóm w rãce żëwégò Boga. Żëjemë tu i terõ tak, jak wëznòczõ to naj òddech i ùcëk czasu, ale naje zëcë to cos wiele wiãcy. Nick tak baro nie pòmògõ tegò òdkrëc, jak czas òddõny ùmarłim. Tak przez mòdlëtwã, jak téz przez starã ò pamiãc. Pùstõ noc nigdë nie je pùstõ. Ona je fùl zëcõ, przepëfnionõ mòdlëtwã, spiëwã, diskùsjã i wspòminkama. W Ùrocżëznã Wszëtczich Swiãtëch na smãtòrzu pòtikómë sã nié blõs z ùmarłima. Napòtikómë tam téz żëwëch, dõwno nie widzõnëch, mòże nawetka zabòczonëch. A pò procesji i mòdlëtwie w chëczë jakõs téz wiãcy mómë czasu i cerplëwõtë dlõ blëszczich. Żdajemë na tëch, chtërny przjëjdzãjã na grób mòże leno rõz w rokù, a mòże jesz rzadzy. Põn Bóg ùczinił naju dlõ se darënkã i snõzo je to widzec w dni, jaczé sã przed nama. Ùrocżëzna Wszëtczich Swiãtëch to leznosc do swiãtowaniõ dlõ nëch, chtërny òdeszlë. Swiãti w niebie majã bal; i to na fest. A më téz chcemë le bëc rõd, że chtos sã w niebie za naju mòdli i że mómë kòl se nëch, z chtërnyma do nieba wanożimë...

Tłõmaczëła: Hana Makùrõt-Snuzik

Bédënczi na czwiczënia z tekstã

Kòrbiõnka

1. Co to je za zwëk „pùstõ noc”? Czë brõt/ brała jes czedës ùdzël w tim òbrzãdze?
2. Jaczé je znaczenië pùsti nocë? Co wedle ce nen òbrzãd dõwõ blisczim ùmarłégò?
3. Jaczi cësk miõł na àutora tekstu ùdzël w pùsti nocë pò smiercë ùja? Co òstało z knòpiczich lat jakno wspòmink?
4. Jaczé je kapłańszcë doswiòdczenië àutora tekstu ze smiercã? Co ò ni pisze?
5. Jak rozmiejesz titel tekstu „Pùstõ noc – pòtniõ zëcõ”?
6. Jak Kaszëbi pamiãtajã ò swòjich ùmarłèch blisczich? Co je wërazã jich pamiãcë?
7. Co sã dzeje na Kaszëbach i ògłowò w Pòlsce òbczas Ùrocżëznë Wszëtczich Swiãtëch? Wëzwëskõj tekst i téz swòje przemëszlenia.

Robòta z internetã

1. Pò smiercë Òjca Swiãtégò Jana Pawła II òdbët sã òbrzãd pùsti nocë w swiõnowszim sanktuarium, gdzie zebrelë sã Kaszëbi. Nalëzë ò tim wiadta w interneece. A mòże chtos z waji czuł ò pùsti nocë, jakõ bëła we Gduńskù, w kòscele sw. Jana czile lat temu (w 2013 r.)? Z kògum tedë Kaszëbi sã òddzãkòwiwelë?
2. Wòrt dowiedzec sã wiãcy, tej nalëzë dwie pùblikacje tikajãcë sã témë pùsti nocë – *Śpiëwnik Pieśni Pustej Nocy* i *Na brzegu życia i śmierci. Zwyczajë, obrzëdy oraz wierzenia pogrzebowe i zaduszkowe na Kaszubach*. Dowiedzë sã, chto je jich àutorã, jak wëzdrzã

òbkòdzczi i gdzie mòże ne ksążczy kùpic abò przëczëtac.

3. Przërchëtuj razã z drëchama prezentacjã mùltimedialnã ò pùsti nocë. Pòkòzta jã zainteresowònym ùczniòm z jinëch klas.
4. Àutor wspòmìnõ, że „chtos sã w niebie za naju mòdli”. Co wiész ò òbcowanim swiãtëch? Chtërny swiãti sã dlõ cebie nadzwëkòwò wõzny? Na Kaszëbach a Pòmòrzm mómë swòjich swiãtëch i bógòstawionëch. Nalëzë wiadta ò: sw. Òttonie z Bambergù, bł. ksãdzu Józefie Jónkòwsczim, bł. Doroce z Mątówów, bł. Marce Wiecczi... Je nawetka ksążka *Swiãti z Kaszëb* ò. Zbigòrza Joskòwsczégò, w chtërny przedstòwiõ òn kòl 30 òsób. Chtos z waji mò jã czëtónë? A mòże chtos z waji familie mò jã doma?
5. Dlõ Kaszëbów apartné znaczenië mò ksãdz biskup Kònstantin Dominik, wiele lëdzy wierzi w jegò swiãtosc i mòdlã sã ò jegò chùtkã beatifikacjã. Nalëzë wiadta ò nim, a téz ò Wiòldzi Błagalny Nowennie.
6. Swiãti Faustin bët tczony bez strzëdnowiecznëch Kaszëbów, a dzysõ jegò relikwie jidze nalezc w sanktuarium na Pòlanowsczi Górze. Dowiedzë sã wiãcy ò nym swiãtim, ò Pòlanowie i ò jinszich swiãtëch górach Kaszëbów.

Pisanië swòji wëpòwiedzë

Napiszë, jak rozmiejesz zdanië z tekstu ks. Damiana Klajsta: „naj czas nié leno pñënie, ale że pñënie za czims i do Kògòs”.

Bõzi Stëga bp Kònstantin Dominik / Zdrzòdło: Narodowe Archiwum Cyfrowe, àutor òdj. Alfred Świerkosz

Labializacjô samòzwãków o, u, ó

W kaszëbsczim jãzëkù samòzwãczy o, u, ó mògã ùlegac labializacji. Proces ten zachòdò, jezlë wëmienioné samòzwãczy nachòdajã sã:

- na zòczątkù słowa,
- pò samòzwãkach,
- pò spòłzwãkach: k, g, h, ch, p, b, f, w, m.

Labializacjô je zjawiszczã òbszerwòwónym w wëmòwie w wiele jãzëkach i ògłowò pòlégò na zaòkraglenim lëpów przë wëmòwianim samòzwãków. W kaszëbiznie parlãczy sã òna téz z wëtwròżeniem dodòwkòwégò zwãkù ł, jaczi je wëmòwióny przed samòzwãkama o, u, ó, równak nie je zaznacziwóny w pisënkù. Kaszëbsczë labializowóné samòzwãczy sã zapisywónë lëtrama: ò, ù, ó.

Kaszëbsczy samòzwãk zapisywóny jakno ò nót je wëmawiac jakno *te*; pòkazywò sã òn np. w słowach: òkno, bòkadnosc. Kaszëbsczy samòzwãk zapisywóny jakno ù miòłbë bëc wëmòwióny jakno *tu*; wëstapiwò òn np. w słowach: ùdba, mùcha. Labializowóny samòzwãk ó ni mò specjalnégò òznaczeniò w kaszëbszczi òrtografii, je òn zapisywóny prosto jakno ó, równak nót je gò wëmawiac jakno *tó*; pòkazywò sã òn np. w słowach: ósmi, pózni.

Czwiczenié 1

Wëmówi słowa:

kòt, wòda, dzeckò, mòrzé, robòcy, òna, stwòrzéc, pòrzãdk
bùten, ùznac, pùsto, ùdrzec, gbùr, dwùch, mùca, kùchniò
kóń, wół, pón, óws, móda, szkòlnò, swój, pómpa, ópa, mój

Czwiczenié 2

Z pòdónégò tekstu wëpiszë słowa, w jaczych sã samòzwãczy ò abò ù. Wëapartni słowa, w jaczych labializowóné samòzwãczy nalazłë sã:

- a) na zòczątkù słowa
b) pò samòzwãkù
c) pò spòłzwãkù; te spòłzwãczy téz wëpiszë w tòflë.

To nie je nót, naja codniowò jizba sygnie w całoscë dlò ce i twòjégò gòsca. Le mómë jesz pòt bùdlë malënowégò sokù. Òstòł jesz ze slédnégò najégò zéñdzeniégò w ùszlim tidzeniu. Stoji na drèdźi pòlęcë w kùchniowi kòmòrze. Wezkòj-ta so kãsk, żlë bãdzeta mia lëgòtkã. Òstawiã wama téz czile ruńcelków na pòdwieczòrk, bò chto wié, czë Matéusz zajimniãti zwòżeniem bùłwów na òkrãt bãdze nazòd wczas na wieczerà.

(Lucy Maud Montgomery, *Ana z Zelony Grzëpë*, tòm. M. Bòbkòwskò, Gduńsk 2017, s. 42).

Słowa z ò abò ù	na zòczątkù słowa	pò samòzwãkù	pò spòłzwãkù	Wëpiszë spòłzwãk
twòjégò			+	g

Wëmówi wszëtczë zapisóné w tòflë słowa.

Cwiczenie 3

a) W niewęfulowónëch placach wstawi lëtrã **o** abò **ò**.

k...źdi, kr...wa, pëszn..., d...bri, k...lan..., zëmno..., ch...dzëc, ...stròzn..., sł...wik, pr...st..., k...t..., mi...dny, ...b, lëst...padnik, ...znòczò, ...krät, n...rda, p...rénk, bëln...ta, ...bròzk

b) W niewęfulowónëch placach wstawi lëtrã **u** abò **ù**.

...smiëwk, dł...dži, b...lwa, ...snać, pòtem..., l...bic, kr...ta, k...pic, k...kówka, ...rzas, tr...lòcz, b...szny, k...li, r...jan, dzew...s, ...rzma, r...chna, ...czëc, sł...ńce, br...ny, b...dowac, a...tót

Wëmówi wszëtczé zapisóné wëzi słowa.

Cwiczenie 4

Dofùluj diktando lëtrama **o**, **ò**, **u** abò **ù**.

Béł rôz król, co miôt le jednã córkã i ...n r...zesłót wiadł..., że cht... bë taczi ...krät zb...dowót, c...bë mógl jic p... kraj... i p... morz..., tem... bë dót sw...jã córkã. Tej béł téz cht...p, co miôt trzech sënów, dw...ch mądrëch, a jednég... gł...pégò. Ny dwaji wiedn... sã smielë z teg... gł...pégò i nie chcelë jeg... nigdze ze s...bã wzac.

(W kròjnie kaszëbscizich brawãdów, red. B. Ùgòwskò, Gdańsk 2018, s. 5).

Pò wëfulowanim diktanda przëczëtòj głosno całi tekst.

ÒDPÒWIESCÈ**Cwiczenie 2**

Słowa z ò abò ù	na zòczątkù słowa	pò samòzwãkù	pò spòłzwãkù	
			Wëpiszë spòłzwãk	
twòjégò			+	g
gòsca			+	g
bùdlë			+	b
malënowégò			+	g
sokù			+	k
òstót	+			
slédnégò			+	g
najégò			+	g
zëndzeniégò			+	g
ùszłim	+			
pòlëcë			+	p
kùchniowi			+	k
kòmòrze			+	k, m
lëgòtkã			+	g
òstawiã	+			
pòdwiëczórk			+	p
bò			+	b
Matéùsz		+		
zwòżënim			+	w
bùlwów			+	b
òkrät	+			

Cwiczenie 3

kòzdi, krowa, pëszno, dobri, kòlano, zëmno, chòdzëc, òstròžno, słowik, prosto, kòto, miodny, òb, lëstopadnik, òznòczò, òkrät, norda, pòrénk, bëlnota, òbròzk

ùsmiëwk, dłudzi, bùlwa, ùsnać, pòtemù, lubic, kruta, kùpic, kùkówka, ùrzas, trulòcz, bùszny, kùli, rujan, dzewùs, ùrzma, ruchna, ùczëc, słuńce, bruny, bùdowac, àutót

Cwiczenie 4

Béł rôz król, co miôt le jednã córkã i òn rozesłót wiadłò, że chtò bë taczi òkrät zbùdowót, cobë mógl jic pò kraju i pò morzu, temù bë dót swòjã córkã. Tej béł téz chtòp, co miôt trzech sënów, dwóch mądrëch, a jednégò głupégò. Ny dwaji wiedno sã smielë z tegò głupégò i nie chcelë jegò nigdze ze sobã wzac.

jak wisznie...

jak bòcóné
nodzi...

CZERWÓNÝ

CZERWIONY

jak krew...

jak wieszci...

jak francëszczé
bùksë...

jak mak...

Czerwóny jak rek...

jak kròsniã...

jak wino

Aütorka: Marta Maszota

Bernard Sychta „Słownik gwar kaszubskich” 1967 (tom I, s. 169)